

Flygvapnets flottiljer: F 5, Flygskolkåren, Kungl Flygkrigsskolan, Kungl Krigsflygskolan

Av LENNART ANDERSSON

F 5 var en flygkår som kan sägas vara ett specialfall, eftersom förbandet inte, åtminstone till namnet, blev en flygflottilj 1936. Historien började med att Norra Skånska Infanteriregementets läger på Ljungbyhed övertogs den 1 juli 1926 av den så kallade Flygskolkåren (F 5). En modern betonghangar och en verkstad

byggdes. Flygfältet utökades till cirka 500 x 700 meter och även Bonarps hed i närheten användes för landningsövningar. Till chef utsågs Arvid Flory. Den första gemensamma flygskolan startade den 1 november 1927 med ett trettiofem elever från armén, flottan och kustartilleriet. Under året fick F 5 överta följande flygmateriel från F 2 och F 3: åtta Albatros 120

Sk 25 Bücker Bestmann tillverkades av Hägglund & Söner i Örnsköldsvik och användes i stort antal för grundläggande flygutbildning vid F 5. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

(Sk 1), tre Avro 504K (Sk 3), en Heinkel Sk 5 och två Dront (Ö 4). 1927 tillkom två Avro 504K (Sk 3), åtta Albatros 160 (Ö 2) och nio FVM Tummelisa (Ö 1).

Av Ö 4 anlände 1928 ytterligare nio plan och i december det året hade F 5 fem Sk 1, en Sk 5, en ny Heinkel Sk 6, 18 Ö 1, varav tio var nybyggda, sex Ö 2 och elva Ö 4. Leveranserna av licenstillverkade Sk 6 började i juni 1929. Efter grundutbildningen fick en del elever gå vidare till den jaktkurs som åren 1928–1931 låg på F 5 och av denna anledning tilldelades F 5 sju J 1 Phönixjagare. De användes bara en säsong och i stället fick man 1929 sju stycken Nieuport-Delage J 2, men även de kasserades inom ett år. Sju A 1 Dront övertogs från F 4 1929, men lämnades vidare till F 1 i oktober 1930.

Samtliga dessa flygplan var föråldrade och egentligen olämpliga att använda i flygutbildning. Mellan maj och november 1930 levererades en andra serie på tio Sk 6, men på grund av de opålitliga motorerna som denna typ utrustats med fick eleverna inte flyga den ensamma. Till sist blev man på grund av bristen på lämplig flygmateriel tvungen att ställa in all flygning och för att snabbt få igång utbildningen igen beställdes tio skolflygplan av typ Sk 9 Moth för omedelbar leverans från England.

Av Albatros fanns två versioner, Sk 1 och Ö 2, med olika starka motorer. Bilden visar Ö 2 nr 012 omkring 1928. Siffran "0" i numret stod vid denna tid för F 5. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Sk 6 Heinkel HD 36 användes vid F 5 för avancerad skolning från 1929 till 1939. Prov med modifierad kylanordning i september 1931. Foto i Krigsarkivet.

En J 5 Jaktfalk kom till Ljungbyhed för utprovning i januari 1930 och ett annat udda flygplan var Sk 8 Skolfalken, levererad i november 1929. Våren 1933 överfördes fem Fokker S 6A till F 5 för användning som övningsflygplan och fler plan av denna typ lånades in i omgångar ända fram till vintern 1938/39, då man som mest disponerade hela 15 stycken utöver de sju egna S 6A. I och med krigsutbrottet 1939 försvann S 6 från F 5.

De tio Sk 9-planen kompletterades 1932 med tolv snarlika Sk 11 Tiger Moth och under året byggdes Sk 6 om till Sk 6A med ny motor. För jaktkursen disponerade F 5 under en kort period 1931 fyra J 6 Jaktfalk och tio J 7 Bulldog. I oktober 1932 anlände en ny typ av skolflygplan i form av den första Sk 10 Tigerschwalbe, men sedan ytterligare sex plan anlät inställdes leveranserna på grund av haverier som inträffat med denna typ vid F 1. Först efter modifiering och ingående utprovning kunde hela den tillverkade serien lämnas ut till F 5 under år 1935. I slutet av det året fanns 19 Sk 10 i tjänst.

Under 1935 levererades nio licenstillverkade Sk 11 och våren 1937 kom ytterligare tio exemplar av denna typ. 1936 kom från Tyskland två Sk 12 Stieglitz, vilka först bar typbeteckningen P 2, och tre P 1 Sparmannjagare. Sk 12 visade sig passa för grundläggande flygutbildning

Ovan: Denna Sk 11 Tiger Moth blev märkt F 5-75 i juni 1940 (siffror m/40 men kronmärke fortfarande m/37), strax innan flygplanet överlämnades till F 9 den 8 juli samma år. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Nedan: Flygvapnets första Sk 14 North American NA-16 var märkt F 5-55 en kort period 1937–1938. Skolflygplan målades länge med "pansargrå" kropp och orangefärgade vingar. Foto i Lennart Anderssons arkiv.

En grupp flygelever förbereder en övningsflygning vintertid. Flygplanet i bakgrunden är en Sk 14. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

som komplement till Sk 11 och licenstillverkning beställdes. De första tio levererades 1937 och i juni 1941 fanns vid F 5 totalt 68 Sk 12.

1932 hade kårchefen Arvid Flory efterträtt av Åge Lundström och 1943 lämnade han i sin tur över till Ingemar Nygren. Den 1 juli 1936 ändrades Flygskolkårens namn till Kungl Flygkrigsskolan och 1942

bytte man namn igen till Kungl Krigsflygskolan. Åren 1937–1938 byggdes ett nytt kanslihus och tre nya dubbelhangarer. Flygfältet hade nu en utsträckning på 800 x 1 000 meter och till 1944 byggdes det ut till 1 100 x 1 200 meter.

North American Sk 14 började levereras 1939 för mer avancerad skolflygning och i juni 1941 hade 54 plan av denna

typ anlänt till F 5, men då hade redan så många som elva av dem totalhavererat. För att klara den kraftigt utökade flygutbildningen inhyrdes under 1940 tio civila Klemm Kl 35, Sk 15. Åren 1940–1941 fick F 5 sedan 64 egna Sk 15. Typen användes bland annat vid de så kallade Reservflygskolorna. För att fylla behovet av flygplan fick man våren 1942 åter ta över tio civila Klemm Kl 35 och i juni året därpå kräva tillbaka 19 Sk 15 som tidigare lånats ut eller överlämnats till andra flottiljer.

Den 9 april 1940 blev dramatisk för F 5. Då tysk invasion av Sverige väntades, beslöt man flytta hela flygskolan luftledes från Ljungbyhed med lärare och elever som förare i flygplanen. Örebro's civila flygfält fick under två-tre månader härberga hela F 5 med flygplan, materiel och personal, innan man ansåg att faran var över och kunde återvända. Kadettskolan ombaserade samtidigt till Kumla och en av reservflygskolorna till Eskilstuna. Under andra världskriget ökade antalet utexaminerade elever drastiskt: 1939 var de 67 stycken, 1940 219 stycken och åren 1941–1945 var det 180 stycken i genomsnitt varje år.

Beståndet av Sk 14 utökades med 83 exemplar 1942–1945 och i slutet av 1943 fanns sammanlagt omkring 200 skolflygplan av olika typer på F 5. Enligt 1942 års försvarsbeslut skulle Kadettskolan lämna Ljungbyhed och flyttas till Uppsala, men eftersom flygfältet där inte blev klart i tid

Under krigsåren 1940–1945 användes Sk 15 Klemm Kl 35 för grundläggande flygutbildning vid F 5. Foto i Lennart Anderssons arkiv.

J 28B Vampire, eller Sk 28B, som typen kallades inofficiellt, ersatte 1955–1956 Sk 16 Harvard för avancerad skolflygning. På F 5 fanns som mest ungefär 100 J 28B och J 28C. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

fördröjdes flytten till i april 1944. Då överfördes 41 Sk 14, tolv Sk 12 och 15 J 8 Gladiator, de flesta flygledes, till Uppsala. F 5 hade hösten 1943 fått ta över 16 stycken J 8 som övningsflygplan.

Reservflygskola I uppsattes den 1 december 1939 på Bulltofta och flyttades i

april 1940 till Örebro. Reservflygskola II sattes upp på Ljungbyhed den 1 februari 1940, men överfördes snabbt till Eslöv och därefter till Eskilstuna civila flygfält Ekeby i april 1940. Reservflygskola III sattes upp den 22 april 1940 i Örebro och flyttade i juli till Eslövs flygplats. I febru-

ari 1941 ändrades namnet till Flygreservskolan och verksamheten fortsatte sedan där till 1946. Mellan 50 och 60 elever utbildades varje år på Sk 15 och Sk 14.

Prototypen till Sk 25 Bestmann tilldelades F 5 i juli 1942. Sammanlagt 120 licensbyggda flygplan av denna typ bör-

Omoderna jaktflygplan överfördes ofta till F 5 för att användas i den mer avancerade utbildningen. Denna J 9 Seversky har tydligen problem med landningsstället. Typen användes på F 5 i litet antal 1948–1951. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

I och med att Sk 50 Safir kom i tjänst 1952–1953 blev skolflygplan gulmålade. Sk 50 användes vid F 5 fram till början av 1970-talet. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

jade levereras i mars 1944 och Sk 12 kunde därför dras tillbaka från grundutbildningen och hösten 1945 även Sk 15. Vid utgången av 1945 hade utbildningen vid F 5 standardiserats på Sk 25 och Sk 14, men en Sk 11 och två, senare tre Sk 12 fanns kvar för bogsering av segelflygplan. Den verksamheten var rätt omfattande och hade startat sommaren 1942. Ett glidflygplan av typ G 101 (SG 38) blev då färdigbyggt och ett andra tillkom året därpå. Ett av planen förstördes i ett haveri och ersattes av ett nytt. Tre Se 102 Grunau Baby levererades 1942 och året därpå fick man två Se 103 Kranich och en Se 104

Weihe. 1946 kom ytterligare en Se 102 och en Se 103.

North American Sk 16 Harvard kom i tjänst som avancerat skolflygplan 1947 och liknande funktion fyllde sex stycken Seversky J 9 från och med 1948. Sk 25 ersattes som grundläggande skolflygplan av Sk 50 Safir 1952–1953 och den ersattes i sin tur av SK 61 Bulldog 1971–1972. J 28B och J 28C Vampire ersatte 1956–1956 Sk 16 för mer avancerad skolflygning och till sist kom Saab SK 60 i tjänst 1966.

Även F 5:s flygplan har ingått i flygvapnets krigsorganisation. Något som är relativt okänt är att F 5 åtminstone fram

till mitten av 1950-talet i krig skulle lämna Ljungbyhed och sätta upp Flygskola I och II med basering på fält 11 Ölme och fält 16 Brattforsheden i Värmland. Ölme ändrades sedan till fält 36 Örebro. En del av flygplanen skulle dock tas i tjänst som spanings- och sambandsflygplan, SK 60 även som lätta attackplan. Från 1948 fanns sju, under en period 14, spaningsgrupper med Sk 16 för havsövervakning och ubåtsspaning. De var baserade nära kusten från Trollhättan och Säve i väster till Kallax i norr. 1969 minskades antalet grupper till fem och SK 60 ersatte Sk 16. Krigsbaserna var under en period Säve, Kalmar, Tullinge,

Saab SK 60 ersatte J 28 Vampire vid F 5. Sammanlagt 150 levererades och ett antal av dem modifierades till versionen SK 60C med kameranos. SK 60 ingick också i krigsorganisationens lätta attackdivisioner, spaningsgrupper och sambandsförband. Foto i Lennart Anderssons arkiv.

På F 5 fanns sammanlagt ett femtontal olika glid- och segelflygplan under en lång period från 1942 och framåt. På bilden syns en Se 102 Grunay Baby. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Sättna och Fällfors, men utgångsbaseringen ändrades då och då under åren.

Från början av 1970-talet fanns också fem divisioner lätt attack utrustade med 75 stycken SK 60 i krigsorganisationen. Två av dessa skulle organiseras av F 5 och deras krigsbaser var Frösön och Fällfors, vilket längre fram ändrades till Gunnarn och Kiruna. 1984 minskades antalet lätta attackdivisioner till fyra, av vilka två skulle organiseras av F 5, och de fanns kvar till 1997. Samtliga lätta attackdivisioner var baserade i norra delen av landet.

Från 1959 ingick 27 stycken J 28C i en sambandsflygdivision och fyra sambands-

flyggrupper. För divisionen ansvarade F 8, men huvuddelen av flygplanen kom från F 5. Från 1968–1969 ersatte 15 SK 60 de J 28C som ingick i divisionen. Omkring 24 Sk 16 skulle ingå i en andra sambandsflygdivision, för vilken F 8 också hade ansvaret, och även i sambandsflyggrupperna ingick Sk 16. I den mån antalet Sk 16 inte räckte till skulle i stället Sk 50 användas.

F 5 hade ansvar för en av grupperna och tog även över ansvaret för den ena divisionen i början av 1970-talet, men då ingick endast inledda civila flygplan. SK 60 kom senare att ingå även i flera av grupperna. Organisation och basering

ändrades flera gånger och när hela sambands- och transportflyget åter organiserades om i början av 1990-talet försvann dessa förbandstyper. Sk 50 användes som sambandsflygplan av flygvapnets övriga divisioner och blev med tiden redan i fred tilldelade olika flottiljer.

I juni 1997 utexamineras de sista eleverna på F 5 och flygskolan med 34 stycken SK 60 överfördes till F 10 i Ängelholm. Den 30 juni 1998 avvecklades F 5.

Läs vidare:

Stridsberg, Sven. Flyget i Ljungbyhed 1926–1996: Krigsflygskolan 70 år, 1996.

Sk 61 Bulldog ersatte 1971–1972 Sk 50 Safir som första skolflygplan. Foto i Svensk Flyghistorisk Förenings arkiv.

Flygplanstyper som tillhört F 5

- A 1
- J 1, J 2, J 5, J 6, J 7, J 8, J 9, J 28*
- P 1
- S 6
- Sk 1, Sk 3, Sk 5, Sk 6, Sk 8, Sk 9, Sk 10, Sk 11, Sk 12, Sk 14, Sk 15, Sk 16, Sk 25, Sk 50, SK 60, SK 61
- Ö 1, Ö 2, Ö 4, Ö 5
- G 101, Se 102, Se 103, Se 104
- Fpl 801 (MFI 9)

* J 28B och J 28C kallas ofta Sk 28B och Sk 28C, men de typbeteckningarna fanns aldrig officiellt.